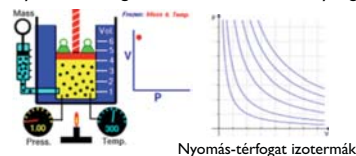

A LÉGZÉS BIOFIZIKÁJA

KELLERMAYER MIKLÓS

Releváns fizikai és fizikai-kémiai törvények

1. Egyetemes gáztörvény (Clausius-Clapeyron, Boyle-Mariotte, Charles törvények alapján): Összefüggés az ideális gáz nyomása, térfogata, hőmérséklete és mennyisége között.

$$PV = nRT$$

P = nyomás (Pa)
 V = térfogat (m^3)
 n = anyagmennyiség (moles)
 R = gázállandó ($8.314 \text{ J}\cdot\text{K}^{-1}\cdot\text{mol}^{-1}$)
 T = abszolút hőmérséklet (K)

2. Dalton-törvény (John Dalton, 1801): Egy nemreaktív gázkeverék teljes nyomása egyenlő az egyes gázok parciális nyomásainak összegével.

$$P_{\text{total}} = \sum_{i=1}^r p_i$$

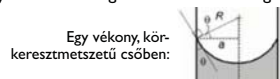
p_i = i -edik gáz parciális nyomása
 n = gázok száma a keverékben
 $[p_i = P_{\text{total}} \cdot r, r = \text{gáz részaránya a keverékben}]$

3. Henry-törvény (William Henry, 1803): Állandó hőmérsékleten egy adott gáz folyadékban oldott mennyisége egyenesen arányos ugyanazon, a folyadékkal egyensúlyban levő gáz parciális nyomásával.

$$p = k_H \cdot c$$

p = parciális nyomás (Pa; atm)
 k_H = Henry-állandó ($l \cdot \text{atm}/\text{mol}$)
 c = oldott gáz koncentrációja (mol/l)

4. Young-Laplace egyenlet: Leírja két sztatikus folyadék (pl. levegő, víz) határfelületén fellépő kapilláris nyomáskülönbséget a felületi feszültség függvényében.

$$\Delta p = \frac{2\gamma}{R}$$

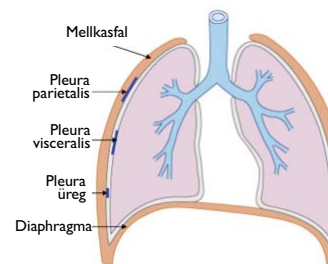
p = nyomás (Nm^{-2})
 γ = felületi feszültség ($\text{Nm}^{-1}; \text{J}\cdot\text{m}^{-2}$)
 R = görbületi sugár (m)

Légzésbiofizika története

- Aristoteles (300 BC): a légzés hűti a szívet és a vért
- Galenus (170 BC): a légzés valamit hozzászít a vérhez ("spiritus vitalis")
- Leonardo da Vinci (1452-1519): a levegő felfrissülésétől elzárt kamrába zárt állatok elpusztulnak.
- Vesalius (1543): az emlőállat elpusztul, ha mellkasát felnyitjuk; azonban ha tüdejét ekkor ritmusosan felfújjuk, életben marad.
- Gáztörvények (17-18. sz., Clausius, Clapeyron, Boyle, Mariotte, Gay-Lussac, Charles)
- Black (1754): széndioxid felfedezése. Priestley (1771): oxigén felfedezése
- "Vérgázok": Magnus (1837), Haldane (1900)
- Surfactant: Neergaard (1920-es évek), Pattle és Clements (1950-es évek)

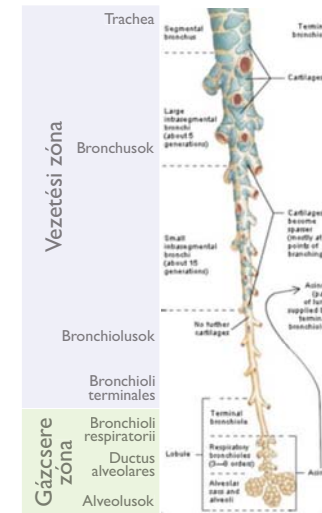
Egyszerűsített légzőrendszer

1. Doboz

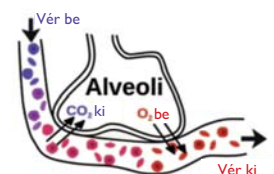
- Intrapulmonáris nyomás (P_{pulm}): atmoszferikus nyomás körül ingadozik
- Mellúri vagy intrapleurális nyomás (P_{pl}): "negatív" (szubatmoszferikus); az atmoszferikus nyomás, az adhéziós és szöveti kontrakciós egyensúlya alakítja ki)
- Transzmurális (transpulmonáris) nyomás (P_{tm}): a mellkasfal két oldala közötti nyomás
- *Pneumothorax!**

2. Csőrendszer

- 23-25 dichotom faágszerű kettéoszlás
- Gáz (mint folyadék) áramlási szabályai (Hagen-Poiseuille!)

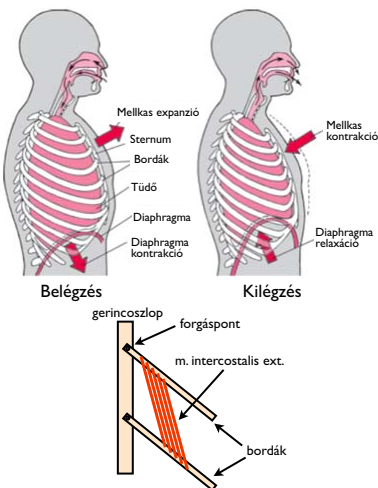
3. Gázcseré felület

- Alveolus: nyitott termodinamikai rendszer
- A gázcseré felületét alakítja ki.
- Számuk: ~300 millió (N.B.: $2^{25} = 33,554,432$)
- Méret ($d \sim 200 \mu\text{m}$), felület ($5 \times 10^{-7} \text{ m}^2/\text{alveolus}$)
- Teljes alveoláris felület: ~100 m^2
- Alveolus fal ($\sim 0.5 \mu\text{m}$): alveoláris epithelium ($\sim 0.2 \mu\text{m}$) membrana basalis ($\sim 0.1 \mu\text{m}$) kapilláris endothelium ($\sim 0.2 \mu\text{m}$)
- Gázcseré hajtóereje: diffúzió (Fick törvényei!)
- A gázterek parciális nyomásai igyekeznek kiegyenlítődni a vérplazma gázok tenzióival.

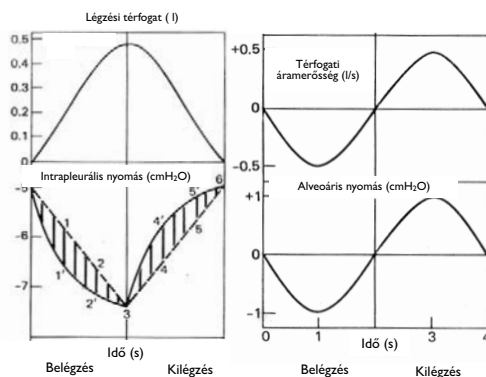
A légzési ciklus

I. Mechanikai vezérlés

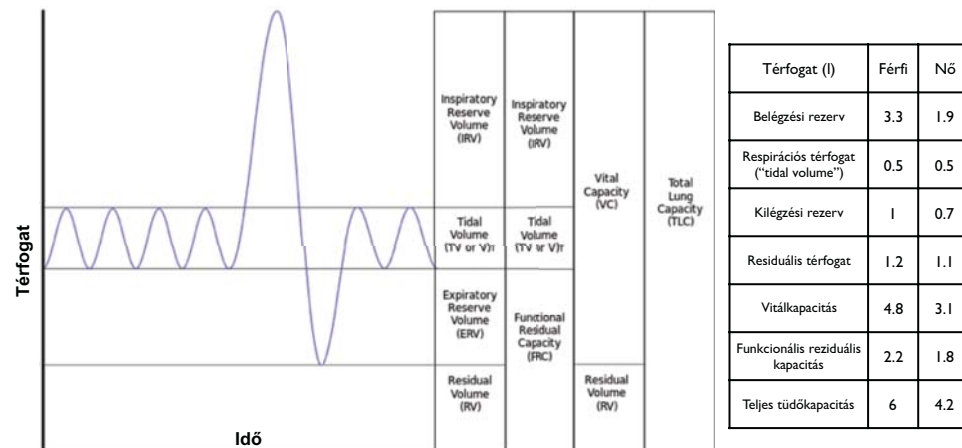
- Eupnoe: nyugodt légzés (14-16/min)
- Polypnoe, tachypnoe: légvételek száma >16/min
- Dyspnoe: nehezlégzés

2. Fizikai paraméterek változásai

1 cmH₂O = 0.1 kPa = 0.7 mmHg

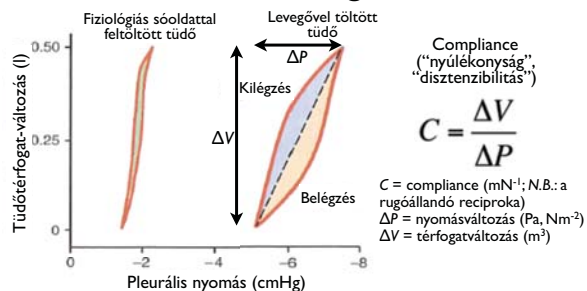
Légzési térfogatok és kapacitások

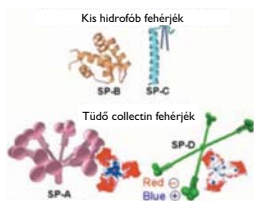
Kapacitás: térfogatok összege

A légzési ciklus eseményei

I. A tüdő ciklikusan tágul-összehúzódik

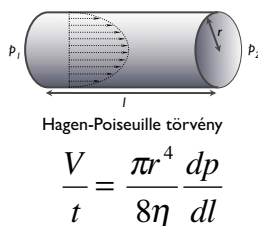

Tüdő surfactant

- Felületaktív lipoprotein komplex (foszfolipoprotein), II. típusú alveoláris sejtek termelik.
- 90% lipid, 10 % fehérje ("surfactant protein" SP-A, SP-B, SP-C, SP-D)
- Szerepe: a felületi feszültséget csökkenti.
- Hatása: minél kisebb a felületi feszültség, annál kisebb nyomáskülönbség elegendő ahhoz, hogy az alveolusok nyitott állapotban maradjanak (Young-Laplace egyenlet!).
- Restriktív tüdőbetegségek:** a tüdő compliance csökkent (fibrózis, csökkent surfactans termelés, stb.).

2. A légutakban gáz áramlik

Hagen-Poiseuille törvény

$$\frac{V}{t} = \frac{\pi r^4}{8\eta} \frac{dp}{dl}$$

V = térfogat
t = idő
(W/t = Q = térfogati áramerősség)
r = cső sugara
η = viszkozitás
p = nyomás
l = cső hossza
(dp/dl = nyomásgradiens, fenntartója p₁-p₂)

- Normális légzés (eupnoe): lamináris áramlás.
- Tachypnoe, pathologia: turbulens áramlás.
- Obstruktív tüdőbetegségek:** pulmonáris légáramlási sebesség csökkent (COPD - "chronic obstructive pulmonary disease").

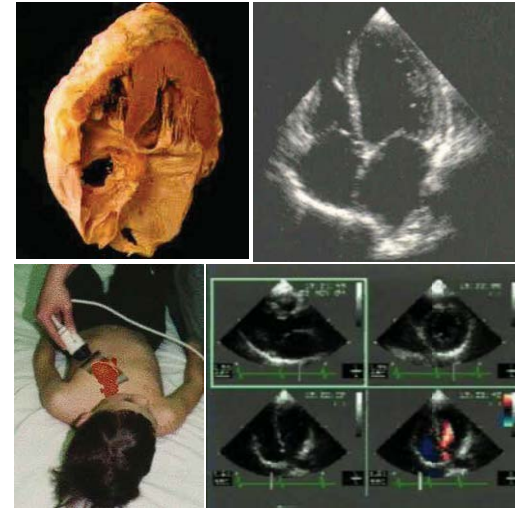
Légzési munka

- Átlagos transzmurális nyomás ellenében végzett térfogtváltozás
- Légzési perctérfogat = 7 l
- Légzési frekvencia = 14/min
- Nyomás (P_{tm}) = 0.7 kPa
- Respirációs térfogat (V) = 0.5 l (5x10⁻⁴ m³)
- Munka (W) = P_{tm} x V = 0.35 J/belégzés (294 J/h)
- Nagy megterhelésnél elérhet 8400 J/h értéket is

A SZÍVMŰKÖDÉS BIOFIZIKÁJA

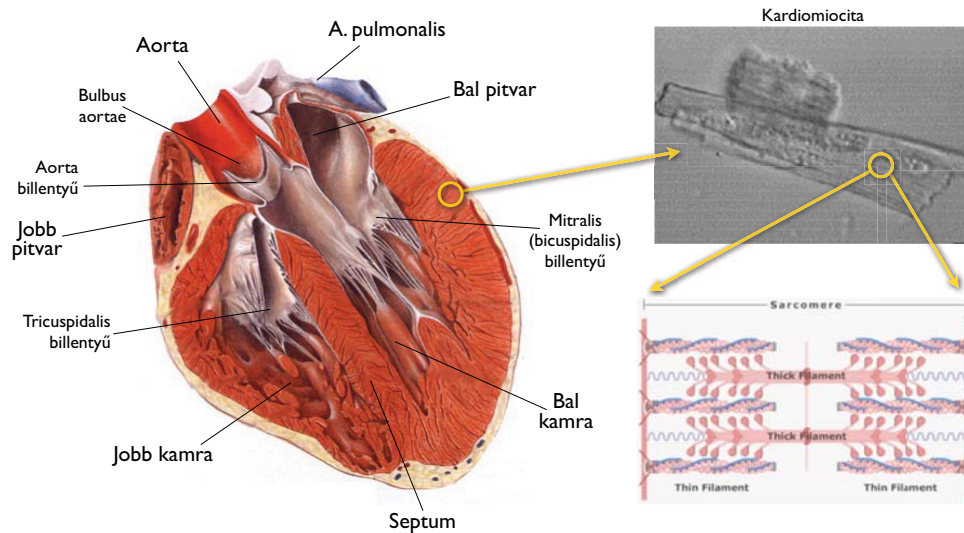
Szív:

A keringési rendszer pumpája

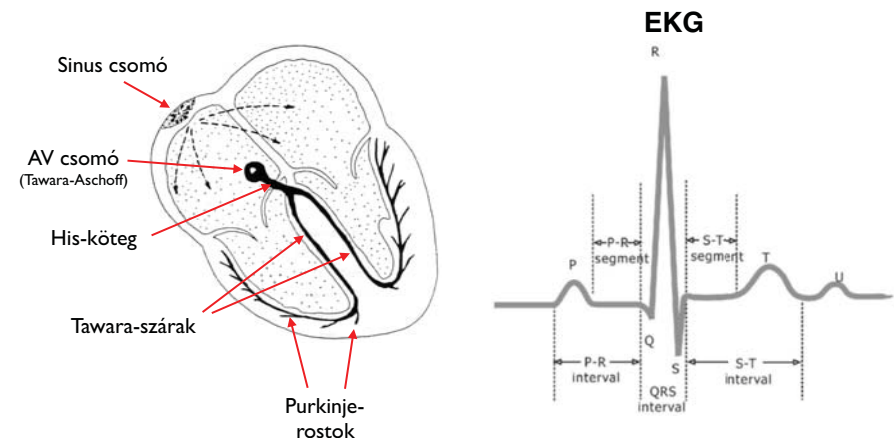

	Összehúzódások száma	Továbbított vértérfogat
1 perc	~70	~6 l
1 nap	~100.000	~8600 l
Élet (70 év)	~2.5 × 10 ⁹	~220 × 10 ⁶ l

A szív vázlatos felépítése

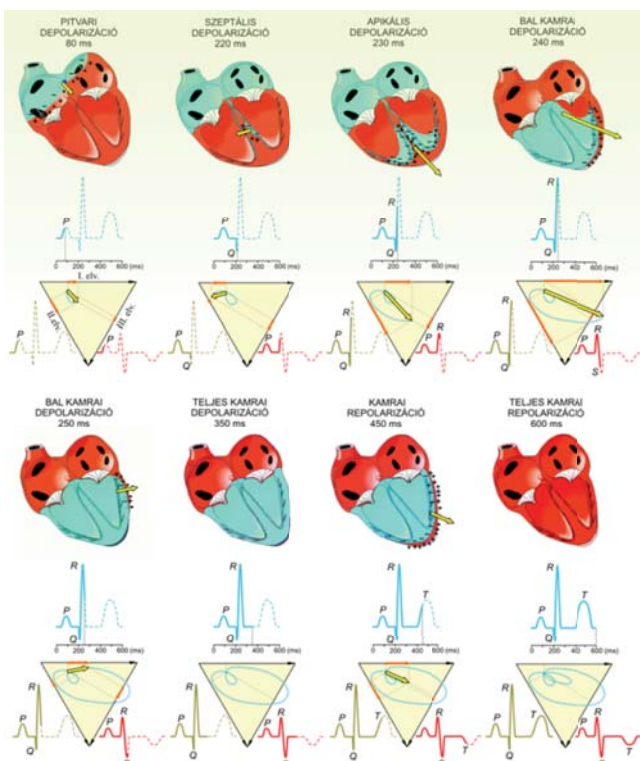
Koordinált mechanikai működés aktiválása

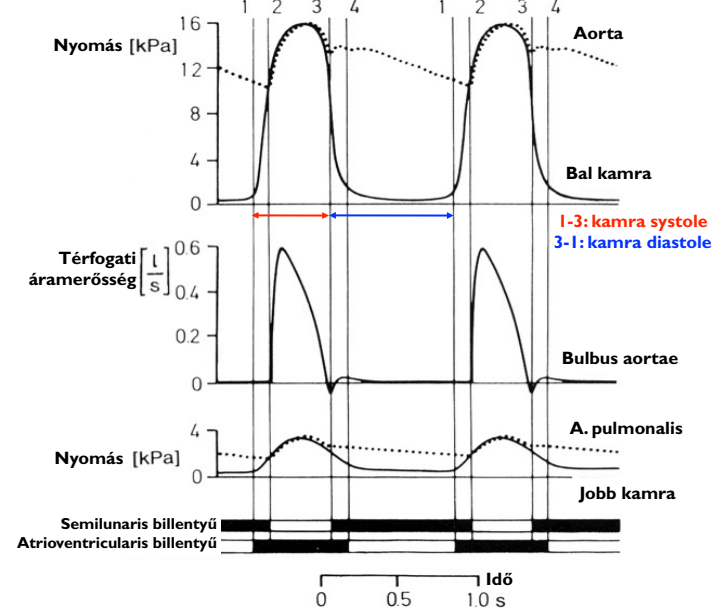
EKG:

A szívizom depolarizációja és repolarizációja során térben és időben változó eredő dipólus (integrálvektor) adott irányú (elvezetések szerinti) vetületei.

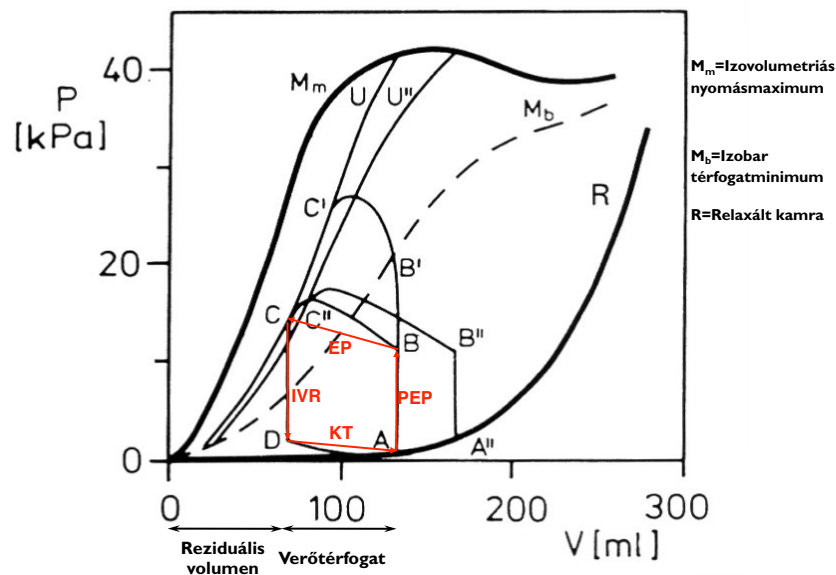

A szívciklus eseményei

1-2: pre-ejekciós periódus (PEP) 2-3: ejekciós periódus (EP) 3-4: izovolumetriás relaxáció (IVR) 4-1: kamratelődés (KT)

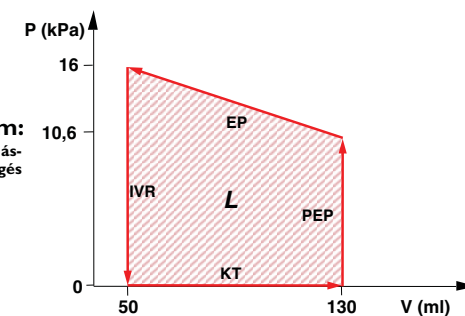
A bal kamra nyomás-térfogat diagramja

A szív munkája

(bal kamra munkája)

Indikátordiagram:
egyszerűsített nyomás-
térfogat összefüggés

$$L = p\Delta V + \frac{1}{2}mv^2$$

$p\Delta V$ = térfogati munka (statikus komponens)
 $\frac{1}{2}mv^2$ = sebességi munka (dinamikus komponens)
 p = nyomás
 ΔV = verőtérfogat (pulzustérfogat)

$$13,3 \cdot 10^3 \text{ N/m}^2 \times 0,08 \cdot 10^{-3} \text{ m}^3 + \frac{1}{2} 0,08 \text{ kg} \times (1 \text{ m/s})^2 = 1,06 \text{ Nm} + 0,04 \text{ Nm} = 1,1 \text{ J}$$

A FIZIKÁLIS VIZSGÁLAT BIOFIZIKAI ALAPJAI

Fizikális vizsgálat

- Megtekintés (inspectio)
- Tapintás (palpatio)
- Kopogtatás (percussio)
- Hallgatózás (auscultatio)

Megtekintés (Inspectio)

Mi ez?

A beteg vizuális vizsgálata

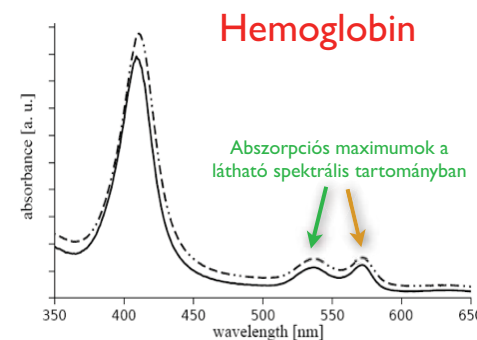
Mit vizualizálunk?

Viselkedés, morfológia, szerkezet, **szín**

Kapcsolat a biofizikával:

Abszorpciós spektroszkópia

Fényabszorpció

$$J = J_0 e^{-\mu x}$$
$$\lg \frac{J_0}{J} = \mu x \lg e$$

$$\lg \frac{J_0}{J} \approx \mu$$

abszorbancia, optikai sűrűség

$$\lg \frac{J_0}{J} = \epsilon_{\lambda} c x$$

Lambert-Beer törvény

ϵ_{λ} = moláris extinkciós együttható

c = koncentráció

Példák

Cyanosis (plazma deoxihemoglobin megemelkedett)

Icterus (sárgaság, hyperbilirubinaemia)

Erythema (bőrpír)

Tapintás (palpatio)

Mi ez?

A beteg vizsgálata közvetlen, kézzel történő tapogatás révén

Mit tapintunk?

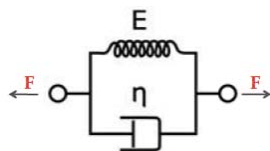
Méret, alak, lokalizáció, **rugalmasság**

Kapcsolat a biofizikával:

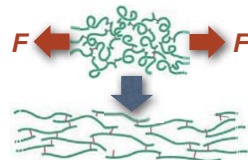
Biomechanika

Viszkoelaszticitás

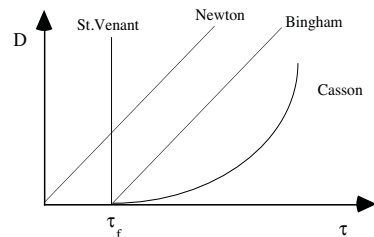
Rugó-dugattyú model

Egyszerűsített mechanizmus

Sebesség-grádiens a nyíróerő függvényében newtoni és nem-newtoni folyadékokban

Példa: oedema (ujjbenyomatot tartó, tésztatapintat)

Kopogtatás (percussio)

Mi ez?

A beteg vizsgálata éles, rövid, lokális ütések, koppantások segítségével

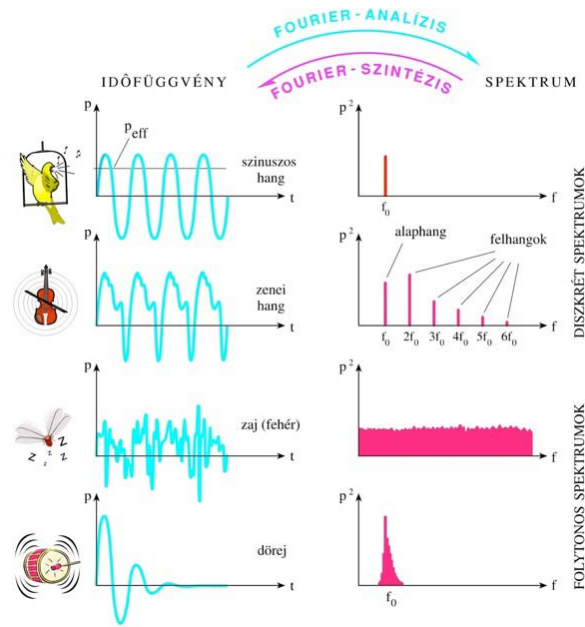
Mit kopogtatunk?

Anyagi tartalom, alak, határok

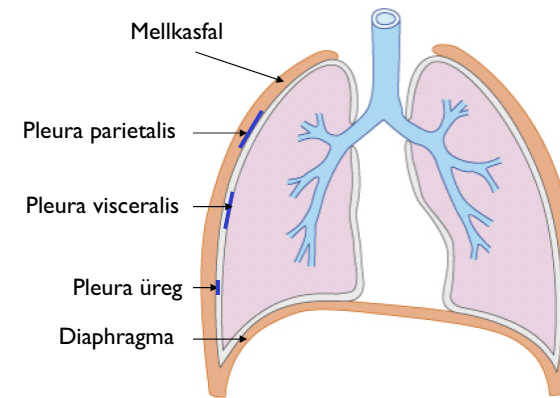
Kapcsolat a biofizikával:

Hang generálása, terjedése és detektálása

Hangok és spektrumaik

A légzőrendszer mint doboz

1. Tompa (izom, máj)
2. Éles nem dobos (tüdő)
3. Dobos (üreg)

A rekesz, szív, máj (és más parenchymás szervek) határait detektálhatjuk kopogtatással.

Hallgatózás (auscultatio)

Mi ez?

Beteg vizsgálata a benne keletkezett hangok és zörejek meghallgatásával (sztetoszkóppal)

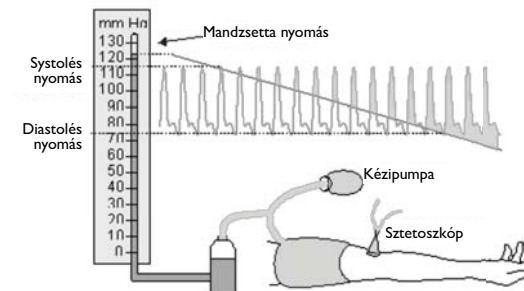
Mit hallgatunk?

Hangosság, hangmagasság, hangszín, időtartam, időbeli változás (ritmus)

Kapcsolat a biofizikával:

Hang generálása és terjedése, folyadékáramlás, turbulencia

Korotkow-féle hang

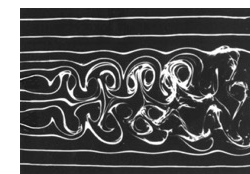

1. toppanás
2. surranás
3. koppanás
4. tompulás

Reynolds-szám:

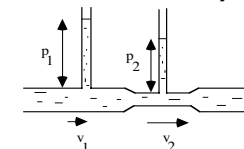
$$R = \frac{vr\rho}{\eta}$$

v =áramlási sebesség (m/s)
 r =cső sugara (m)
 ρ =sűrűség (kg/m³)
 η =viszkozitás (Ns/m²)

Turbulens áramlás ($R > \sim 1000$)
 hangeffektussal jár

Bernoulli-törvény

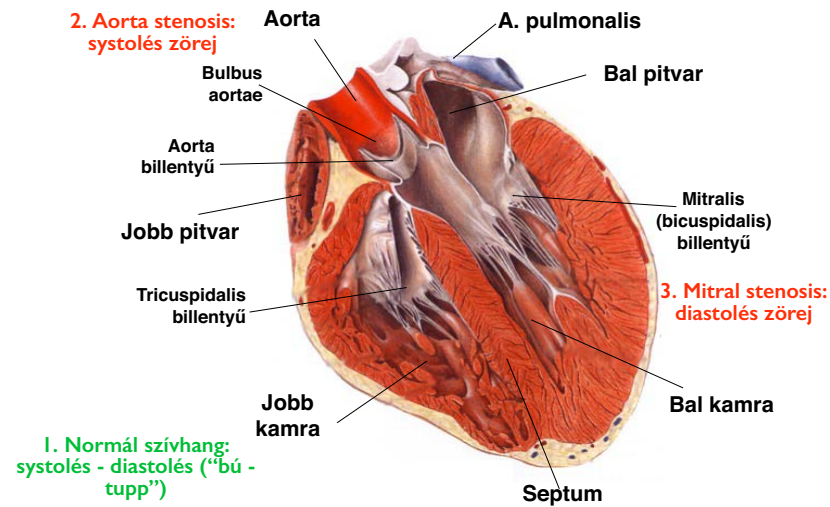

A sztatikus és dinamikus nyomások közötti fluktuáció az a. brachiális gyors záródásával-nyílásával jár.

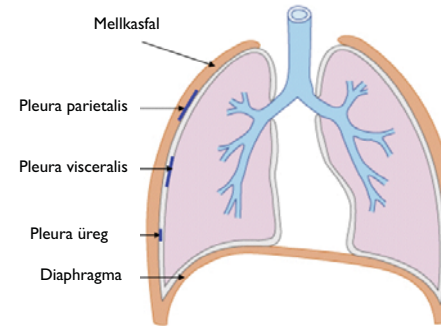
Szívhangok és zörejek

Forrás: mechanikai vibráció (pl., billentyű záródás), turbulens áramlás
Vezetődés: vérrel telt üregek irányába

Légzési hangok

Forrás: mechanikai rezonancia (orgonasíp), mechanikai vibráció (dörzsölés), buborékáramlás folyadékban

-pleurális dörzszöreje
 (pleuralemezek közötti súrlódás)

Tracheobronchialis hangok

Vezetési zóna

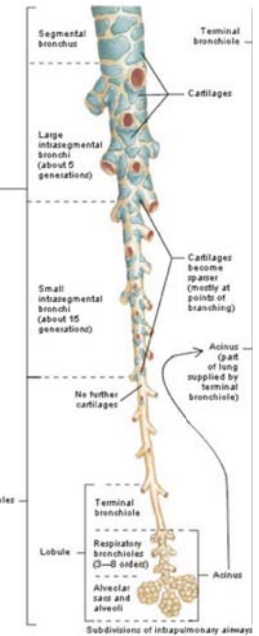
Trachea
 Bronchusok
 Bronchiolusok
 Bronchioli terminales

-sípolás
 (légúti obstrukció)

Gázcsere zóna

Bronchioli respiratori
 Ductus alveolares
 Alveolusok

-szőrészöreje
 (apró-, közép-, nagyhólyagú; csöveken történő átbuborékolás)
-crepitatio
 (alveolus nyílás-záródás)

“Az idő lassan elszivárog,
 nem lógok a mesék tején,
 hörpintek valódi világot,
 habzó éggel a tetején.”

József Attila: Ars Poetica (részlet)